
Pallach, un pedagog avançat

MARTÍ SANS I PAIRUTÓ

INEVITABLEMENT, QUAN PARLEM DE JOSEP PALLACH com a pedagog ens hem de situar en els temps que li va tocar viure, en la influència del seu entorn, familiar i social i en ell mateix com a persona dotada de grans virtuts de les quals destacaven la seva bonhomia, una inesgotable capacitat de treball i una voluntat indomable de servei a la causa del socialisme democràtic.

Aquests trets configuraren una personalitat determinada que va viure instal·lada en la lluita permanent amb l'objectiu d'avançar, enmig d'enormes dificultats, tot aconseguint objectius que, alhora, havien de ser la base de noves conquestes. Aquesta actitud de Josep Pallach va ser la que va portar al doctor Octavi Fullat a fer-se la pregunta següent: era Josep Pallach una persona amb un pensament agònic, des del concepte unamunesc de la paraula?

El context pedagògic

En el període que transcorre des del naixement de Josep Pallach (1920) fins a l'inici de la seva joventut (1936) en el món de la pedagogia les coses segueixen una dinàmica activa, tant a Catalunya com a la resta del món, que afectaran també aquell jove actiu i que, moltes d'elles, entraran a formar part del seu bagatge educatiu. A títol d'exemple podem esmentar:

a) Durant l'any 1920 Claparède, el pedagog suís fundador de l'Institut J. J. Rousseau –avui Institut des Sciences de l'Éducation– i un dels creadors de la teoria funcional de l'Educació, base teòrica de l'Escola Activa, imparteix un curs a l'Escola d'Estiu de Barcelona.

b) El 1921 apareix a Madrid la *Revista de Pedagogia* dirigida per Lorenzo Luzuriaga. Ferrière, també professor de l'Institut J. J. Rousseau de Ginebra, publica l'*École Active* i Durkheim publica *Éducation et Sociologie*. De Durkheim, que considerava l'educació com una de les funcions socials prioritàries, la que garanteix la supervivència de la societat, s'ha de dir que era un autor al qual Josep Pallach es referia sovint.

c) Un any més tard, el 1922, comença l'activitat de l'Escola del Mar sota la direcció de Pere Vergés: una escola que es basava en les concepcions següents: el laïcisme, la coeducació, l'escola activa, la col·laboració dels pares i l'amor a la natura.

També es crea el Laboratori de Psicologia Experimental a Barcelona i apareix el *Butlletí dels Mestres*, suplement dels *Quaderns d'Estudi*.

d) Del 1924 al 1930, període que durà la dictadura de Primo de Rivera, en l'àmbit estatal es produeix una regressió considerable quant a polítiques educatives. A Catalunya, malgrat tot, hi ha

Pallach, dos dies abans de morir, amb el ministre alemany Hans Matthöfer.

persones i col·lectius que mantenen, com poden, la torxa de la renovació pedagògica que no s'ha apagat a Europa; així els pares dels alumnes de l'Escola Montessori de la Diputació de Barcelona en trobar-se sense escola per a llurs fills funden la Mútua Escolar Blanquerna sota la direcció d'Alexandre Galí, l'any 1924. El 1929 Maria Montessori dona una conferència a l'Escola Baixeras i, el 1930, els nous regidors de l'Ajuntament de Barcelona verifiquen que han desaparegut els llibres catalans i molts de castellans de la Biblioteca Pública de Pedagogia de la Comissió de Cultura Municipal. Manuel Ainaud torna al Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona.

e) A partir de la proclamació de la Segona República les coses tornen a canviar en l'àmbit estatal: entra en el Ministerio de Instrucción Pública Marcel·lí Domingo; l'Estat es preocupa per primera vegada de l'Ensenyament mitjà; es crea a Barcelona el Seminari de Pedagogia; també es crea el Patronato de Misiones Pedagógicas que promou, en deu mesos, 360 biblioteques als pobles més apartats d'Espanya. Tot això el 1931.

El 1932 Fernando de los Ríos és nomenat Ministro de Instrucción Pública y Bellas Artes i a les universitats de Madrid i Barcelona es poden cursar estudis de Pedagogia.

Mentrestant, a Catalunya, les institucions públiques tornen a tenir un protagonisme i una activitat considerables: es projecta un Estatut d'Autonomia Universitària, a l'escola d'estiu del 1932 es discuteix sobre l'ensenyament del llenguatge a Catalunya, al Pere Vila s'assaja el Pla Dalton, Roger Cousinet dona una conferència a la Normal de la Generalitat.

El 18 de juliol de 1933 Bosch i Gimpera és nomenat rector de la Universitat Autònoma de Barcelona, creada l'1 de juny del mateix any i Celestin Freinet, un altre pedagog que influí profundament en Josep Pallach, imparteix un curs a l'Escola d'Estiu que debatia

«L'educació moral i cívica a les escoles de la República».

Com a fets a destacar en l'àmbit europeu podem dir que Celestin Freinet crea l'escola de Vence, que Wallon publica *Les origines du caractère chez l'enfant*, que Stalin accentuà la centralització educativa a la URSS i que el govern italià prohibí qualsevol mena d'activitat montessoriana.

Algunes d'aquestes persones que hem citat en aquest resum d'alguns dels trets principals dels moviments pedagògics i educacionals de Catalunya, d'Espanya i d'Europa influïren profundament en Josep Pallach. No és possible fer una anàlisi suficient de tots, però sabem que era un gran admirador de l'obra de Celestin Freinet, no tant pel fet que assumís en la seva globalitat l'obra del pedagog francès sinó pel que tenia d'antidogmàtic i per la defensa que va fer, a nivell teòric i pràctic, de la motivació a partir dels interessos reals dels educands.

L'Institut de Montgeron

Passada la guerra civil Josep Pallach s'exilià i estudià Pedagogia a la universitat de Montpeller. La segona guerra mundial el portà a treballar per la Resistència i posteriorment recalà a Montgeron on va treballar a l'institut fins a la seva tornada definitiva a Catalunya.

A Montgeron Josep Pallach va ser testimoni privilegiat del pla pilot de reforma dels instituts d'ensenyament mitjà, conegut també com el Pla Langevin-Wallon. Aquest pla experimental rep el nom de les dues persones, Paul Langevin i Henri Wallon, que varen participar en la redacció i coordinació del pla.

Paul Langevin era físic i fou alumne de P. Curie. Henri Wallon, metge, filòsof i psicòleg va ser el primer psicòleg francès que es va adherir al corrent del materialisme dialèctic. L'aplicació d'aquest pla pilot es va portar a terme a diversos instituts de

LES LÍNIES ESSENCIALS DE L'EDUCACIÓ DEL SEGLE XXI

1. Una educació bàsica per a tots, sense distinció de sexes ni de classes, que s'iniciarà aviat i que ha de proporcionar els coneixements fonamentals.
2. Un lligam permanent i concret amb la vida, que només pot assegurar-se amb el contacte real dels joves amb el món del treball, ja des de la Secundària. Els diferents aspectes de la vida social han de ser viscuts pels adolescents en la seva dimensió real, la del treball productiu.
3. L'educació del caràcter, la conquesta del judici propi, l'elecció del propi sistema de valors, l'esperit crític i el sentit de responsabilitat en la comunitat democràtica, han de ser també aspectes bàsics de l'educació del segle XXI.
4. L'adquisició de mètodes de treball personal, el coneixement del propi ritme de treball i el treball en equip.
5. El foment de l'educació artística i l'adquisició dels diferents llenguatges estètics per facilitar el gaudi i la pròpia expressió.
6. L'educació ecològica com a necessitat induïda per la conquesta del temps lliure i l'exigència d'una major qualitat de vida.
7. L'educació física, que passa per la conquesta del propi cos i per un desenvolupament corporal harmònic.
8. Uns espais escolars oberts a l'exterior: modificant l'arquitectura escolar, transformant els locals i utilitzant com a llocs de classe els espais on els homes treballen, pensen i gaudeixen.
9. Ajudar els joves a fer-se el propi itinerari formatiu: al costat de les matèries comunes hi haurà un sistema d'opcions diverses, lliurement escollides, i un conjunt d'activitats paraescolars i extraescolars i les xarxes d'informació cultural.
10. L'escola haurà d'acollir i criticar tot el que provingui dels mitjans educatius extraescolars i haurà de desenvolupar l'esperit de reflexió personal a fi que els homes i les dones sàpiguen escollir d'entre les diverses possibilitats que se'ls ofereixen.

(Josep Pallach a *La explosión educativa*, 1973, Ed. Salvat, Barcelona, pàg. 134-141).

França, entre ells el de Sèvres i la seva extensió de Montgeron, on va treballar Josep Pallach.

Una dada important és l'estreta col·laboració de Josep Pallach amb Monsieur Weiler, director de l'Institut en el moment de l'aplicació del pla i secretari de la comissió.

En el seu llibre *Instituts Pilot i Reforma de l'Ensenyament Mitjà* Josep Pallach diu textualment:(1)

«L'enfocament del Pla Langevin-Wallon era, doncs, extraordinàriament ambiciós, puix que preveu la gratuïtat completa per a tots els graus i per a tots els ordres de l'ensenyament: primari, secundari i universitari, igual que tècnic, comercial o industrial. Ara bé, si tots els nens podien tenir lliure accés a tots els graus d'ensenyança, el primer problema que calia resoldre era una orientació adequada. Calia, doncs, elaborar una pedagogia que la facilités. Ràpidament, puix el temps era mesurat. L'any 1945 s'institueix la Comissió d'Estudi i alhora es funden les primeres «classes noves» on es posaran a prova nous mètodes...

Deu anys més tard, a partir de 1955, la gran onada de centenars de milers de nois i noies es presentaria a les portes dels establiments de segon grau: el mateix procés de democratització; l'evolució socioeconòmica d'una Europa que consolidava la prosperitat després d'haver reparat les malvestats de la guerra; les exigències familiars conscients de l'evolució de les tècniques i de la necessitat d'una més llarga formació per a dominar-les, tot plegat confirmaria els pronòstics dels homes del pla de reforma, i àdhuc els ultrapassaria.

D'un cens de 300.000 alumnes l'ensenyament secundari passaria a prop de dos milions i mig. Més encara. Aquesta «explosió escolar» significava que, uns quants anys més tard, un problema similar es plantejaria a les portes de les universitats, o de les escoles especials tècniques, industrials o comercials, les quals fins a aquest moment rebien 60.000 estudiants i havien de preparar-se per acollir-ne 700.000.

Preparar-se per acollir aquestes masses immenses d'infants o adolescents, o de joves estudiants, volia dir: un programa extraordinari de construccions escolars, de segon grau i universitaris, però significava sobretot –i això era molt més important i difícil– la preparació d'un cos professoral indispensable per a satisfer les noves necessitats, tant de l'ensenyament de segon grau com superior».

Podem veure previstes en aquestes reflexions algunes de les preocupacions permanents de Josep Pallach: ensenyament públic i gratuït, la necessitat d'una bona orientació escolar, l'esmerçament de recursos públics en el camp de l'ensenyament i una formació adequada del professorat. És més, la seva obra pedagògica respon, a més del llibre sobre la reforma a França, exactament a aquests problemes: *L'adolescència i la formació de la personalitat* (1950), *El gran problema: escola i ensenyament per a tots* (1964), *Els mestres públics i la Reforma de l'Ensenyament a Catalunya* (1969) i *La explosión educativa* (1975).

Cal dir també que l'experiència dels instituts pilot, si bé va ser molt positiva i va emmarcar els grans trets de la pedagogia de la segona meitat del segle XX, no va poder donar resposta a tots els objectius que s'havia plantejat, però sí que va obrir el camí a seguir a partir d'una diagnosi i d'una predicció bastant exactes dels grans reptes que haurien d'afrontar, en el futur, els respectius governs de cada país.

La pedagogia dels instituts pilot es basava en una bona coneixença de l'infant. I un dels elements bàsics en aquest objectiu

és que les classes siguin poc nombroses. És curiós que allò que tant ha costat i que encara no s'ha aconseguit del tot, vint-i-cinc alumnes per classe, ja figurava com a objectiu l'any 1945, és més, figurava com a «imperatiu». Tota aquesta experiència pedagògica de Josep Pallach explica la magnífica sensació de fermesa, seguretat i idees clares que transmetia als seus companys d'universitat i als alumnes que van tenir la sort de tenir-lo com a professor. La diferència estava en el fet que Josep Pallach era portador i transmissor d'una filosofia de l'educació assimilada i treballada des de la democràcia i per la democràcia per un home profundament solidari que havia tingut l'oportunitat –no crec que sigui oportú parlar de sort en el cas d'una persona que, igual que milers d'altres, va haver de marxar de casa seva essent víctima de la intolerància i de la desraó– de conviure amb uns professionals i en un país que es preocupaven per millorar la situació de les persones i de la societat en el seu conjunt i per configurar estructures socials que permetessin un progressiu desenvolupament tant dels sectors productius com de les polítiques que han possibilitat, durant la segona meitat del segle XX, allò que genèricament se'n diu l'Estat del Benestar. És obvi que una de les bases principals era una bona educació per a tothom, i aquest missatge és el que no es cansà de repetir mentre li va ser possible, Josep Pallach.

També apostaven els instituts pilot per uns professors/es que fossin polivalents. Les classes de primer i segon any implicaven un cicle complet d'observació i disposaven de dos professors per a les lletres, un per a les ciències i un per a les arts. Qüestió aquesta que encara té defensors i detractors però que anava en la línia de donar molta importància a la figura de l'ensenyant.

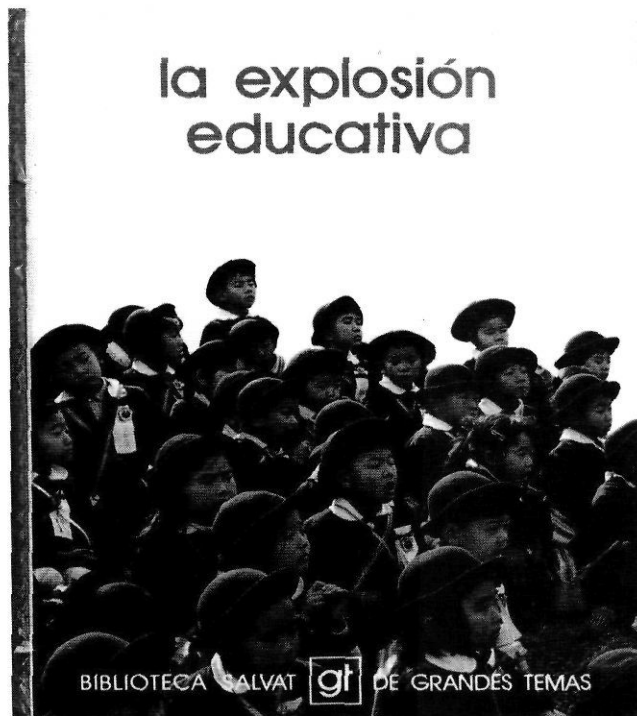
Els consells de classe i el professor cap d'equip, de departament o de grup, com vulguem dir-li també ens recorda el que hem tardat nosaltres a tenir una estructuració semblant a les nostres escoles i instituts.

La «coordinació vertical», l'orientació i l'expedient escolar i la direcció de treball són altres aspectes pedagògics de les classes noves que representaven un avenç importantíssim en la concepció de l'educació com una vivència activa. Respecte a la direcció del treball, Josep Pallach cita H. Wallon en el seu llibre *Instituts Pilot...* tot dient:

«Tots els treballs d'Henri Wallon coincideixen en l'afirmació que l'acció és l'element originari de la vida intel·lectual sense que sigui possible realment separar l'una de l'altra en la gènesi o en el desenvolupament»(2)

I més endavant, també segons Wallon: «Per a formar l'esperit de l'infant, per a donar-li l'impuls necessari, no hi ha mètode millor que suscitar la seva activitat»(3)

Estem doncs en la institucionalització dels principis de l'escola activa. Aquesta pedagogia activa portarà als promotors del pla a plantejar-se aspectes com ensenyar a estudiar, a promoure l'estudi del medi, a fer de l'escola una pràctica quotidiana de la convivència en democràcia i, en definitiva, a plantejar una escola connectada amb la realitat tot superant els efectes escolàstics que fins aquell moment havien perdurat d'alguna manera a França i que en el nostre país perdurarien durant unes quantes dècades més com a conseqüència, negativa per descomptat, de la manca de democràcia en què vivíem. En aquest sentit és important recordar una reflexió de Josep Pallach en una ocasió en què feia una valoració sobre la Llei d'Educació de l'any 70, o si voleu, la Llei Villar-Palasi; venia a dir, no el cito textualment, que aquesta llei tenia aspectes positius però que partia d'una dificultat pràcticament insalvable: que allò que proposava s'havia de portar a

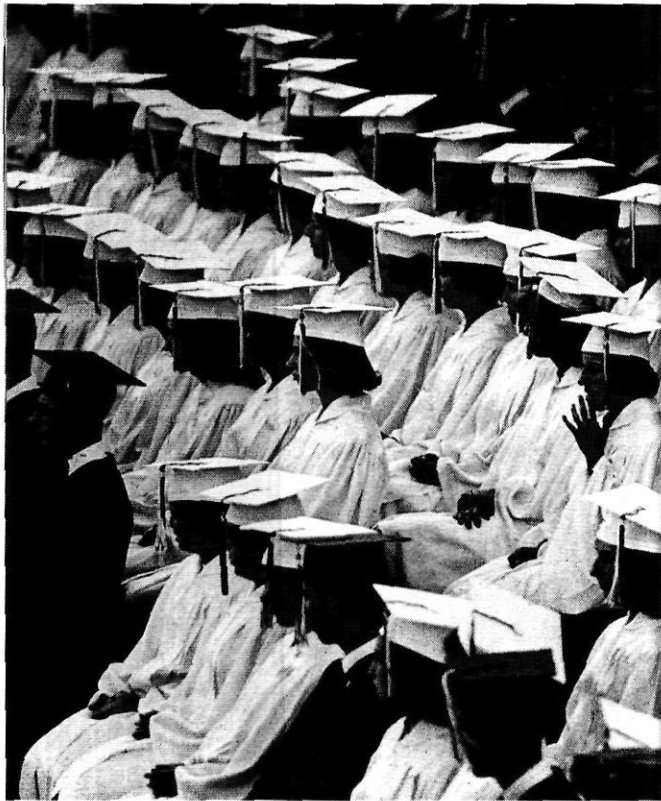

Pallach va escriure aquest volum per a la Biblioteca Salvat.

terme en un sistema de manca de llibertats que invalidava bona part dels objectius que proposava la Llei. Posteriorment vam veure com des dels sectors més reaccionaris de l'època es va boicotejar aquella tímida Llei tot escanyant-la econòmicament.

Hem de tornar, necessàriament, a allò que diem a l'inici: la circumstància que li tocà viure a Pallach. Nascut a Figueres, ciutat oberta i en continu contacte amb França, en el si d'una família treballadora i progressista; la guerra civil, l'exili, la 2a guerra mundial i la duresa de la resistència, els estudis de Pedagogia a Montpeller –lloc on coincidí amb Heribert Barrera–, la coneixença i posterior unió amb Teresa Juvé –de gran importància en tots els sentits–, el naixement de la seva filla, les penúries de tot tipus que van passar i superar amb una immensa dignitat, Montgeon, on va deixar una gran empremta –per cert, la biblioteca de l'institut porta el seu nom–, la compaginació del treball pedagògic –formació contínua, publicacions– amb el treball polític arreu d'Europa, l'enyorança de Catalunya, la seva terra, i tot això sobre les espatlles d'un home entregat totalment a la seva família i a la societat amb un objectiu clar, tossut, inquestionable: lluitar per la justícia, per la igualtat d'oportunitats entre els homes amb generositat, sense rancúnies de cap tipus. L'home, el polític, el pedagog, l'espòs, el pare, la persona; la bona persona.

Deia que Teresa Juvé havia estat molt important en la vida de Pallach. No cal dir ja com a persona que comparteix les seves alegries, penositats i inquietuds des del dia que es coneixen, però també per la influència que va exercir sobre ell a causa de la seva formació; que havia tingut com a alumna de la Institución Libre de Enseñanza que fundà Fernando de los Ríos. També va treballar a l'institut de Montgeron. Teresa Juvé és una intel·lectual brillant, una dona tremendament humana que ha emergit, amb gran dignitat, de totes aquelles situacions que el destí tan injustament li ha deparat.

Desde la escuela primaria hasta la universidad, el periodo educativo abarca un número creciente de años en la vida de los jóvenes de los países desarrollados. Alumnos recién graduados de la Andrew Ward High School en Connecticut (Estados Unidos).

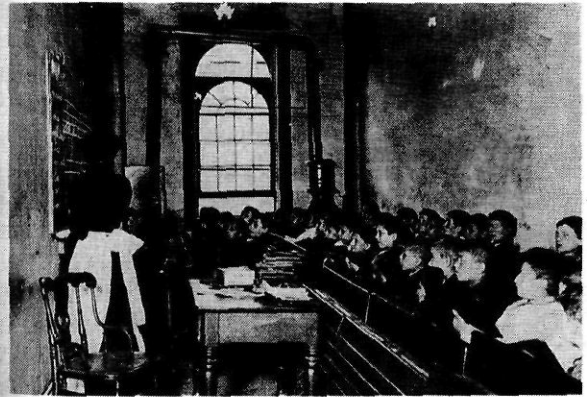
Escuela de principios de siglo. Tras el gran esfuerzo alfabetizador llevado a cabo durante el siglo XIX, el analfabetismo quedó casi por completo erradicado en la mayor parte de Europa y América del Norte en las primeras décadas del presente siglo.

Los hechos

El desarrollo de la instrucción primaria durante el siglo pasado

A lo largo del siglo XIX, y especialmente a partir de 1850, el desarrollo progresivo de la enseñanza primaria en los diversos países europeos y en América del Norte fue

uno de los hechos fundamentales que más contribuyeron a la expansión de la Revolución Industrial. Poco a poco, en los países europeos —salvo las importantes excepciones de los de Europa meridional y del este, donde el proceso fue mucho más lento y difícil— fueron desapareciendo los índices elevadísimos de analfabetismo. En el más modesto lugar, en el pueblito más remoto, surgieron edificios en los que, a partir de

25

Pàgines interiors de *La explosión educativa*, amb l'inici del text de Pallach.

Una escola per a tots

En l'obra pedagògica de Pallach hi ha un fil conductor clar i un objectiu permanent. El fil conductor són les constants del seu treball: preocupació per una escola de qualitat, laica, gratuïta, per a tothom, un professorat ben format, orientació adequada per treure el màxim rendiment de les potencialitats dels alumnes, metodologies actives, conjunció harmònica individu-grup, racionalització de la dualitat teoria-pràctica, la necessitat de preveure els efectes de l'explosió escolar i de posar-hi remei, entre les més destacades. I tot això, que era vàlid per a tothom, ell ho contraposava contínuament amb el que passava a Catalunya i a Espanya. Va ser un home que mai va deixar de ser i de sentir-se català i només va ser i es va sentir català. Per descomptat que això mai va ser obstacle perquè es preocupés molt del que passava a la resta de l'Estat espanyol per raons òbvies.

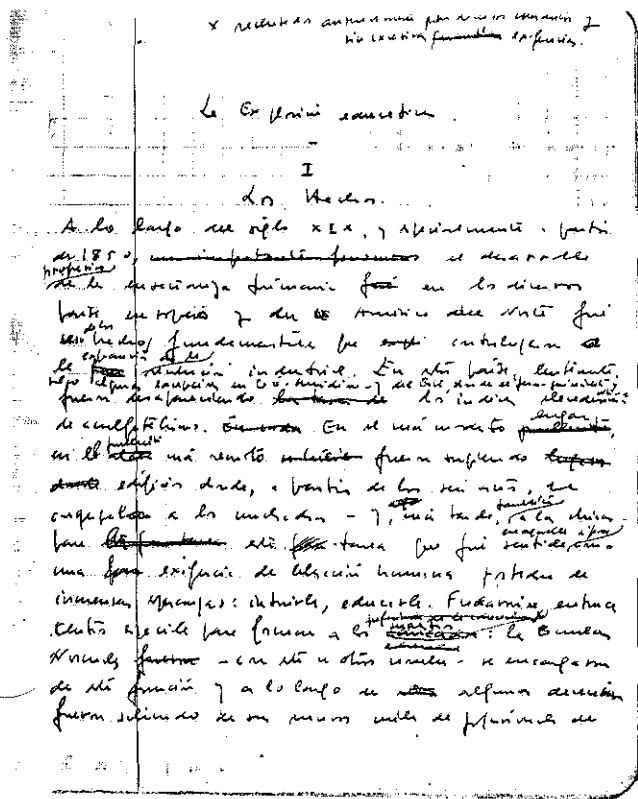
En l'opuscle *El gran problema: escola i ensenyament per a tots* (1964) deia: «Els darrers cinquanta anys han estat els anys de l'educació obligatòria dels infants; els propers seran els anys de l'ensenyament obligatori dels adolescents». I a continuació es lamenta de l'alt nivell d'analfabetisme que hi havia a l'Espanya de l'època i critica que, fins llavors, no haguessin solucionat, encara, el problema de l'ensenyament primari.

Sovint un té la temptació de veure dots profètics en Josep Pallach ja que preveia amb una claredat impressionant el que passaria en el darrer terç del segle XX pel que fa a plantejaments de política educativa; però el cert és que aquesta «visió» de futur era conseqüència d'un profund coneixement de la societat europea de l'època, de la seva dinàmica, de les necessitats presents i futures gràcies a un treball d'estudi i observació constant.

En els seus raonaments la relació causa-efecte donen una idea clara del que pretenia: millorar la condició humana, amb una preocupació constant per reduir diferències entre persones, grups, països i continents. Mai deixa de ser present el pedagog socialista o, si voleu, el socialista pedagog.

Manejava contínuament informació de primera mà sobre el desenvolupament de les economies dels països de tot el món; n'extreia conseqüències. Sabia que els països més desenvolupats tenien possibilitats reals d'esmerçar més diners en educació la qual cosa implica més preparació, més competitivitat, en definitiva, més riquesa. I, al contrari, aquells països pobres, sense infraestructures i amb múltiples problemes interns tenien uns pressupostos molt migrats —doncs també en educació— que els anaven deixant, en comparació amb els altres, en una situació cada vegada més desesperada i de més difícil situació: pobles «rics» i pobles «pobres».

També en *El gran problema: escola i ensenyament per a tots* fa propostes del que hauria de ser l'ensenyament a l'Estat espanyol i sorprèn, una vegada més, la seva visió de futur ja que s'avança —més de trenta anys!— a allò que, primer la LODE (Llei Orgànica del Dret a l'Educació) i més tard la LOGSE (Llei d'Ordenació General del Sistema Educatiu) ens han aportat: pressupostos importants, autonomia pressupostària per a Catalunya, obligació escolar fins als 16 anys, un màxim de 25 alumnes per classe —la influència del Pla Langevin-Wallon resulta una constant en els seus plantejaments—, una bona formació pedagògica dels professors, reforma de les escoles normals, modernització dels mètodes d'ensenyament, desenvolupament de l'ensenyament postescolar —amb creació de biblioteques públiques a cada vila o

Manuscrit del text inicial del llibre.

Pública:

«La necessitat d'una escola pública ve donada per l'existència de l'escola privada, que agreuja la discriminació. Aquesta escola pública ha d'ésser millor que la privada».

Pluralista:

«L'escola ha de ser pluralista; això es deriva de la concepció d'una escola democràtica i pública».

Catalana:

«L'escola ha de ser catalana i en català... però també hi ha d'haver uns cursos anteriors per als més petits castellanoparlants, de manera que es produeixi la seva inserció progressiva, ajudada per uns coneixements seriosos, amb força vocabulari, en la llengua catalana. I, més tard, els més grans, catalans i castellans, han d'aprendre la llengua castellana».

Josep Pallach va creure fermament en l'Educació com a element transformador de la societat, d'una societat que ell volia més justa, i sabia molt bé que per aconseguir-ho s'havia de possibilitar un ensenyament de qualitat a tothom i que això només s'aconseguiria si s'hi posaven recursos suficients, si s'establí un sistema solidari d'ajuts de tal manera que ningú es quedés sense aquella formació que era capaç d'assumir, si s'aplicaven polítiques eficaces en infraestructures escolars, si es formava personal suficient, si es racionalitzaven els mètodes, si es tenia en compte l'educand com una persona en evolució des dels 0 anys –amb tot el que això representa quant a l'ensenyament–, si s'oferia una bona formació professional, si la universitat responia tant a les exigències tecnològiques com a la dotació equilibrada de professionals, si s'investigava, en definitiva, si es considerava l'educació com una de les claus de volta del desenvolupament social i econòmic dels països.

Ell sabia perfectament que el que importava era avançar; amb pau i amb llibertat. Hi va dedicar tota la seva vida. Va tornar a Catalunya, ja definitivament, per ser testimoni i protagonista privilegiat de la sortida del país del túnel; contribuï a posar les bases per un nou trajecte molt més esperançador, però la mort, inoportuna quasi sempre, prematura en aquesta ocasió, li va negar tot allò que tant havia desitjat: viure i treballar amb llibertat en el seu país.

Martí Sans i Pairutó és mestre, llicenciat en Pedagogia i diputat al Parlament de Catalunya.

poble–, ensenyament gratuït –amb propostes imaginatives basades en la discriminació positiva–, una escola laica però respectuosa de les creences religioses i la participació de la comunitat escolar representada pels pares, professors i alumnes a partir dels 14 anys.

L'entrevista a Edgar Faure, exministre d'educació francès, exposada en el llibre *La explosión educativa* és una anàlisi lúcida dels problemes de l'educació en l'àmbit mundial i un aprofundiment en les possibles solucions expressades de manera magistral a través del diàleg entre els dos protagonistes. Només a títol d'exemple, quan en un moment determinat de l'entrevista Josep Pallach pregunta a Edgar Faure si una bona educació és garantia de democràcia, ell li respon que possiblement, però el que sí és segur és que la democràcia és una garantia per a l'educació.

Per transformar la societat

Estem, doncs, davant un home, un pedagog, que conjugà harmònicament les seves capacitats i la seva circumstància vital de tal manera que li van permetre treballar, des d'una concepció humanista, tècnica i progressista, per a l'educació de l'individu com a integrant de la societat:

«L'educació està immersa en la dialèctica sense fi individu-societat. Per això l'escola és una institució agònica. Aquesta dialèctica esdevé educació permanent».

Defensà una escola:

Democràtica:

«La democratització de l'escola és fruit, d'una banda, del mateix procés democratitzador de la societat, i, de l'altra, de l'essència mateixa de la institució ensenyant».

BIBLIOGRAFIA

- PALLACH, Josep. *Instituts Pilot i Reforma de l'Ensenyament Mitjà*. Ed. Novaterra, 1971.
- PALLACH, Josep. *La explosión educativa*. Salvat de Grandes Temas, Barcelona 1973.
- PALLACH, Josep. *El gran problema: escola i ensenyament per a tots*. Ediciones Iberia, Perpinyà, 1964.
- PALLACH, Josep. *Els mestres públics i la Reforma de l'Ensenyament a Catalunya*. Ediciones CEAC, Barcelona 1978.
- SALADRIGAS, Robert. *L'Escola del Mar i la Renovació Pedagògica a Catalunya*. Edicions 62, Barcelona 1973.

NOTES

- (1) *Instituts Pilot i Reforma de l'Ensenyament Mitjà*. Pàg. 25.
- (2) Opus citada, pàg. 43.
- (3) Opus citada, pàg. 43-44.